

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

COMERȚUL DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

MAXIM Vasile, dr., conf.univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău

BUGA Oleg, dr.hab., prof. univ.

Universitatea Pedagogică de Stat „Aleco Russo”, din Bălți

TURCOV Elena dr. hab., prof. univ.

Academia de Studii Economice din Moldova

ZMEU Vladislav masterand

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, din Chișinău

MAXIM Victor, magistrul în drept

The following article highlights the most important trade issues between the EU and the Republic of Moldova, with an analysis of the commercial phenomenon in an retrospective aspect from the late 90's till today. The evolution of the trade relations is highlighted in terms of signing the Partnership and Cooperation Agreement as well as the Association Agreement by bringing up some positive and negative aspects for the national economic environment.

Key words: trade, phenomenon, evolution, signing, economic, environment

Evoluția relațiilor dintre R. Moldova și UE a fost mai modestă și mai lentă decât în cazul relațiilor dintre Comunitățile Europene și statele din Europa Centrală și de Est. Deși unele tratate internaționale au rămas încă în vigoare după destrămarea URSS, primul document important care instituționalizează relațiile dintre Republica Moldova și Comunitatea Europeană este Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) semnat în noiembrie 1994, dar a intrat în vigoare doar începând cu luna ianuarie 1998.

APC poartă amprenta preponderent politică, fără un impact economic și comercial semnificativ. După cum se recunoaște într-un document oficial al UE, în acea perioadă de timp, „relațiile economice și comerciale ale UE cu Moldova [au fost] minime, și potențialul de comerț și investiții pentru UE [a fost] limitat”. În pofida faptului, că APC prevedea discutarea unui acord de liber schimb între părțile semnatare, nu a fost făcut vreun progres evident în acest sens. Nici Moldova și nici UE nu erau gata din punct de vedere politic pentru a iniția astfel de discuții pe la sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000.

În 2001, Moldova a devenit membră a OMC, demonstrând astfel că este gata să intre în discuții cu privire la Acordul de liber schimb cu UE. Cu toate acestea, nu au urmat negocieri cu privire la acest aspect, UE fiind preocupată de extinderea sa spre Est și de consolidarea coeziunii interne. Dar cu toate că nu a fost realizat nici un progres în crearea unei zone de liber schimb, UE a oferit Moldovei în mod unilateral multe preferințe comerciale. În 1997, UE a oferit Republicii Moldova reduceri la taxele vamale pentru o serie de produse importate în cadrul Sistemului General de Preferințe. În ianuarie 2006, UE a extins considerabil lista mărfurilor cu tratament comercial preferențial pentru importurile din Republica Moldova. În martie 2008 au intrat în vigoare Preferințele Comerciale Autonome pentru Moldova, oferind deja posibilități semnificative pentru comercializarea mai multor produse din Moldova, pentru altele menținând cote cantitative sau tarife vamale.

Articolul 4 al APC prevede explicit, că părțile urmează să examineze împreună dacă circumstanțele permit inițierea negocierilor privind crearea unui ALS. După ce Moldova a devenit parte a OMC, a semnat mai mult de o duzină de acorduri de liber schimb cu țările CSI și balcanice, iar APC a devenit mai puțin relevant în ceea ce privește prioritățile politice și economice ale Moldovei, devenind clar pentru ambele părți, că amânarea discuțiilor cu privire la ALS nu mai este posibilă.

Uniunea Europeană este cea mai mare entitate comercială și economică din lume. UE produce 18% din producția globală, constituie originea a 20% din exporturile globale și destinația a 20% din importurile globale. Evident, Moldova este foarte interesată să aibă acces la o asemenea piață. Cât de capabilă este, însă, Moldova pentru a gestiona un ALS cu UE și care ar putea fi consecințele economice ale acestuia? Cât de fezabil este un ALS pentru Moldova și UE? Ar trebui ca relațiile economice să se limiteze doar la comerț sau să cuprindă și alte aspecte și care anume? Aceste aspecte constituie subiectele analizei în prezenta lucrare.

Faza inițială a tranziției economice a Republicii Moldova a fost printre cele mai dificile din grupul țărilor în tranziție. Ajuns la punctul de inflecțiune în 1999, PIB-ul țării reprezenta doar 33% din producția din 1990. Trei seturi de factori explică un asemenea declin economic dramatic. Moldova s-a confruntat inițial cu condiții mult mai dificile decât alte țări la acel moment: economie diversificată în mod necorespunzător, dependență totală de prețurile subvenționale pentru energia importată de la sursă, conflictul militar intern din 1992 care a rezultat separarea Transnistriei, și dereglarea relațiilor comerciale care în trecut au asigurat o integrare profundă a Republicii Moldova în structurile de producție ale Rusiei și Ucrainei.

Cel de-al doilea set de factori reprezintă „condițiile politice” și include instabilitatea politică din anii 1990, lipsa unei ancore ferme în politica externă (pentru țările din Europa Centrală procesul de integrare în UE a jucat rolul acestei ancore), procesul de privatizare și reformele structurale și instituționale lente. În final, din cauza structurii sale economice și comerciale, Moldova a fost, mai mult ca alte țări în tranziție, expusă șocurilor externe, cum ar fi calamitățile naturale, barierele comerciale și crizele financiare.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

În pofida unui episod de creștere a PIB în 1997 (+1.6%), vulnerabilitatea economică nu a permis angajarea pe o cale stabilă de creștere economică. La sfârșitul anilor 90, combinația acestor factori a dus la sărăcie masivă, distrugerea țesutului social și la emigrare masivă a forței de muncă. Moldova a regresat din grupul țărilor cu venituri medii în grupul țărilor cu venituri insuficiente [10].

Tabelul 1. Rata creșterii PIB, 1999=100%

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Moldova	102.1	108.3	116.8	124.5	133.7	143.7	149.5	156.9
CSI de Vest	107.2	114.0	119.7	129.2	142.5	148.7	160.8	173.5
Caucazul și Asia Centrală	107.5	117.5	128.5	141.9	155.4	174.1	194.2	217.4
Europa Centrală	104.9	109.7	114.8	121.1	128.5	137.1	147.6	158.1
UE-15	104.6	107.4	110.5	113.1	116.5	120.0	124.2	128.2
România și Bulgaria	103.8	108.9	114.1	119.9	128.9	135.6	145.3	154.1
Statele Balcanice	104.9	108.1	113.2	117.8	124.5	130.6	137.3	145.5

Sursa: calcule efectuate de autori, în baza datelor FMI

Redresarea economiei naționale a început în anul 2000, datorită creșterii pozitive în sectorul industrial și de servicii și în pofida recesiunii continue din agricultură. În 2001-2005 creșterea economică s-a mai consolidat, fiind susținută de cele două sectoare sus-menționate și de sectorul construcțiilor. Cu toate acestea, creșterea a fost concentrată în mare parte în zona capitalei. Veniturile reale ale populației au fost susținute de veniturile remise de emigranți și de creșterea salariilor. După cum se vede în Tabelul 1, economia RM a crescut în această perioadă aproape la fel de repede ca economiile Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus (CSI-vest) în medie, și mai repede decât ale celor opt țări din Europa Centrală și de Est care au aderat la UE în 2004, România și Bulgaria și țările balcanice. Regiunea Caucaz și Asia Centrală a cunoscut o creștere economică mai rapidă datorită resurselor energetice.

Susținută de această creștere economică, Moldova a început convergența, lentă dar sigură, spre nivelul de venituri ale țărilor ECE și balcanice (Tabelul 2). În 2000-2006 Moldova a redus cu 3 puncte procentuale decalajul său de la țările UE și cu 6 puncte față de țările balcanice. Cu toate acestea, în 2006-2007, economia a fost lovită puternic de embargoul rus asupra importurilor de băuturi alcoolice, produse vegetale și animaliere din Moldova. Acest embargou a fost impus, în general, din motive politice, însă calitatea necorespunzătoare a multor bunuri exportate era o problemă reală. În 2007, o secetă severă a devastat agricultura. Rata creșterii PIB a scăzut de la 7,5% în 2005, la 4,1% în 2006 și 3,0% în 2007 și procesul de convergență a veniturilor s-a întrerupt.

Cu toate acestea, în pofida seriei de șocuri comerciale și climatice, economia s-a dovedit surprinzător de vivace. Creșterea PIB a încetinit, însă a rămas pozitivă și a accelerat din nou în 2008 (+7,2%). În pofida crizei financiare

Tabelul 2. PIB-ul Republicii Moldova pe cap de locuitor, % din media regiunilor respective

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
CSI de Vest	27.6	27.6	28.2	27.9	27.3	28.9	27.6	26.7
Caucazul și Asia Centrală	70.8	67.5	67.2	65.2	64.5	66.9	62.2	58.4
Europa Centrală	12.8	13.0	13.5	13.7	13.9	15.0	14.5	14.2
UE-15	5.4	5.7	6.0	6.4	6.7	7.5	7.6	7.8
România și Bulgaria	23.8	24.0	24.6	24.9	24.8	26.9	26.0	25.6
Statele Balcanice	24.7	25.7	26.7	27.5	28.3	30.9	30.7	30.4

Sursa: calcule efectuate de autori, în baza datelor FMI

internationale, pronosticul economic pentru Moldova rămâne mai optimist decât pentru alte țări din regiune. Cu condiția că piața europeană și cea rusă (destinatarii principali ai exporturilor moldovenești) nu se prăbușesc sub influența crizei financiare mondiale, creșterea economică în Moldova va persista și poate chiar va accelera. Accelerarea creșterii economice va face posibilă reînceperea în 2009-2010 a procesului de convergență a nivelului de venituri. Cu toate acestea, este clară necesitatea unei schimbări calitative, astfel încât creșterea economică să rămână stabilă și să accelereze pe termen lung.

Odată cu agravarea situației economice din anul 2020, cetățenii Republicii Moldova încercă să înțeleagă cauzele acestei crize și se lasă influențați de ideile partidelor politice, că de vină ar fi pandemia globală. În fapt criza economică din Republica Moldova are rădăcini cu mult mai profunde, care au începutul încă de la declararea independenței. Acest articol are menirea de a descrie succint scurta evoluție a relațiilor comerciale externe a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, iar partea a doua a prezentei lucrări este rezervată pentru a caracteriza evoluția economiei Republicii Moldova și a relațiilor comerciale externe în perioada de până la pandemie.

De la declararea independenței sale Republica Moldova, în virtutea entuziasmului său antirusesc și unionist a preferat un vector pro-european și democrat, dar sechelele lăsate de URSS nu au permis acest lucru. Înfrângerea în războiul ruso-moldovenesc din 1992 și tendințele separatiste din Găgăuzia au fost plătite cu un preț scump, integrarea Republicii Moldova în spațiul CSI și rămânerea ei sub influența Federației Ruse (până în prezent). Chiar și așa au fost făcuți pași importanți către integrarea Republicii Moldova în spațiul economic european.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

„Nu mai puțin important pentru încadrarea Republicii Moldova în comunitatea mondială a fost și activitatea pentru admiterea în organizațiile internaționale. Astfel, la 30 ianuarie 1992 țara noastră este admisă în OSCE, iar la 2 martie același an devine membru al ONU. Ulterior, în 1995, Republica Moldova este admisă în Consiliul Europei – prima dintre țările CSI” [11].

Cel mai important și semnificativ pas a fost Acordul de Parteneriat și Colaborare din 1998 Republica Moldova s-a reorientat economic și geografic spre piața europeană și deja din 2006 volumul exportului în Uniunea Europeană depășește volumul exportului în statele CSI. (Figura 1).

Deja din moment ce vectorul politic, după evenimentele din 2009, sa decis a fi pro-european și comerțul extern al Republicii Moldova i-și concentrează atenția în sfera europeană astfel că în 2018 deja economia și exporturile Republicii Moldova sunt în proporție de peste 70% concentrate pe piața europeană în defavoarea CSI-i.

Una dintre cauzele principale ale schimbărilor menționate mai sus este superioritatea sistemului integraționist european față de CSI, astfel piața de desfacere din Uniunea Europeană este mult mai mare decât în spațiul CSI și are o infrastructură mult mai dezvoltată. De asemenea mecanismul economic este unul liberal.

Volumele exporturilor și importurilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană au crescut în permanență, dar trebuie să menționăm că balanța comercială este în defavoarea Republicii Moldova (fig. 2). Până în prezent Republica Moldova nu este de ajuns de competitivă pe piața Europeană, astfel predomină exportul de produse agricole și textile și importurile de mărfuri industriale, care de regulă sunt mai scumpe.

Paralel cu procesele descrise tot mai sufocantă devine dependența de piața energetică rusă, astfel Republica Moldova etapizat cedează poziții strategice în acest sector, trecerea la alimentarea cu energie electrică de la termocentrala Kuciurgan în 2020 dovedește asta. Un pas îmbucurător este faptul că în sfârși sau finalizat lucrările de construcție a gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău.

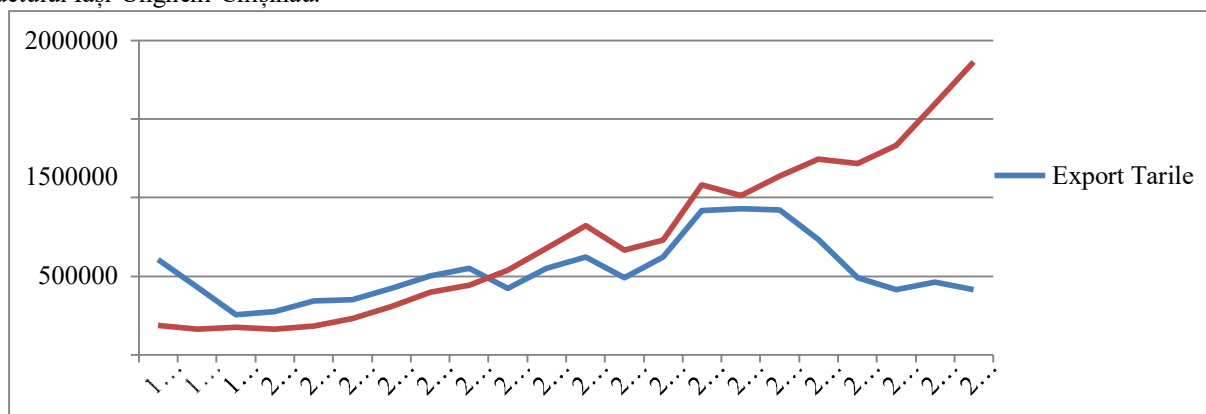

Figura 1. Dinamica comerțului exterior pe grupe de țări

Desigur la aceste cifre negative au avut o influență decisivă și cele două embargouri impuse de Federația Rusă în 2006 și în 2013, iar criza economică din 2007-2008 a fost o lovitură dură pentru comerțul extern mondial.

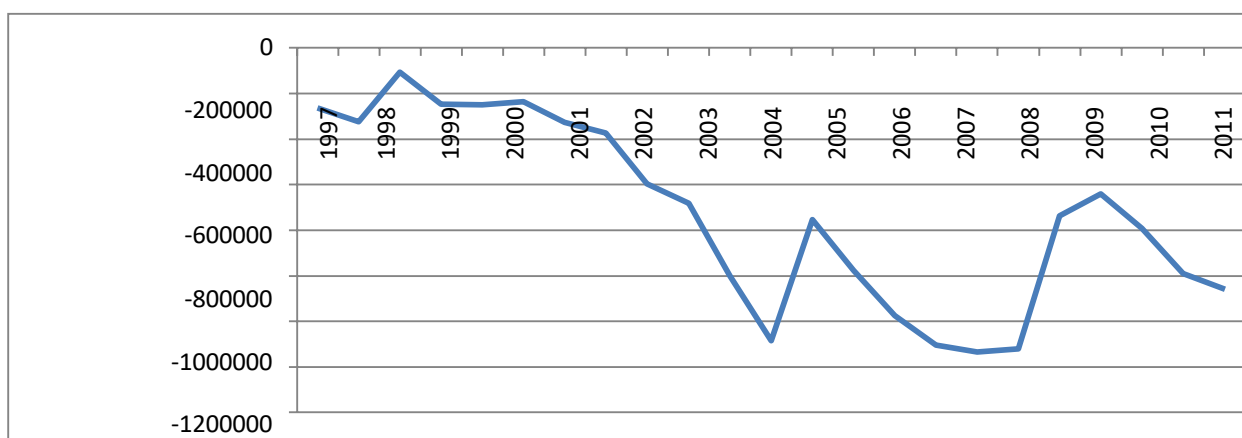

Figura 2. Dinamica balanței comerciale a Republicii Moldova cu Uniunea Europeana în perioada 1997-2019 în mii USD

Sursa: Statistica.md

După semnarea Acordului de Asociere din 2014 gradul de interdependență dintre cei doi subiecți economici analizați a crescut foarte mult, astfel „exportul moldovenesc este puternic influențat de evoluțiile economice din spațiul UE. S-a constatat faptul, că creșterea PIB-ului UE cu 1% determină majorarea exporturilor de bunuri și servicii moldovenești cu circa 0,87%”, menționează expertul economic din cadrul Centrului Analitic Independent Expert-Grup, Alexandru Fală.” [12].

Principalii beneficiari ai semnării Acordului de Asociere a fost sectorul agro-alimentar, în special exportul de

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

cereale și produse contingentate, astfel exporturile în sectorul agro-alimentar s-au mărit cu 44% în perioada 2015-2017, iar în sectorul industrial cu 11 %, datorită faptului, că în acest sector relațiile comerciale deja erau destul de liberalizate. Importul a fost într-o scădere ușoară, astfel gradul de acoperire al importurilor prin exporturi a crescut semnificativ atingând în 2017 cifra record de 66,8 % (fig.3). Toate aceste date ne demonstrează impactul pozitiv al semnării și implementării Acordului de Asociere.

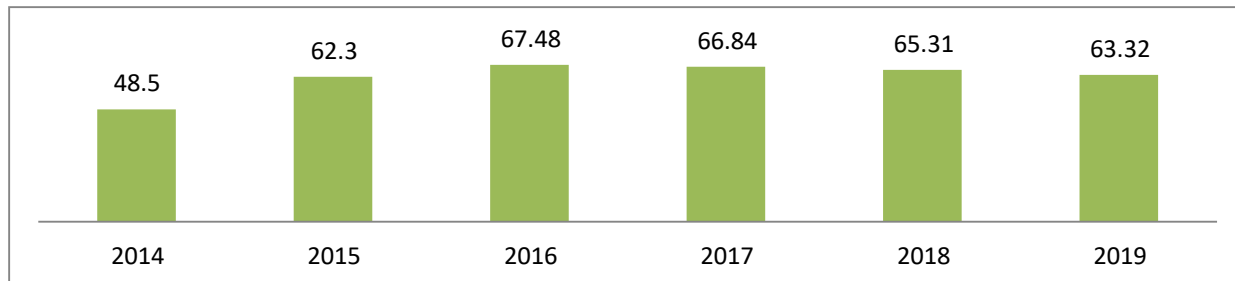

Figura 3. Evoluția gradului de acoperire a importurilor prin exporturi în comerțul dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în anii 2014-2019

Sursa: Statistica.md.

Topul țărilor în care Republica Moldova exportă cel mai mult în anul 2019.

1. România - 195.488.640 dolari (26,67%)
2. Italia - 82.680.320 dolari (11,28%)
3. Turcia - 73.034.49 dolari (9,96%)
4. Germania - 63.551.530 dolari (8,67%)
5. Federația Rusă - 58.113.74 dolari (7,93%)

Exporturile în România au crescut foarte mult și constant, iar balanța comercială este una practic echilibrată.

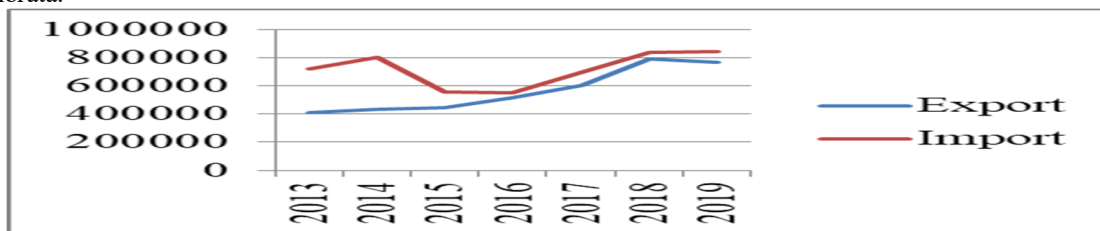

Figura 4. Dinamica export-import dintre Republica Moldova și România 2013-2019

Sursa: Statistica.md

Balanța comercială cu ceilalți parteneri economici din Uniunea Europeană este mult în defavoarea Republicii Moldova, dar trebuie să menționăm, că și în aceste cazuri s-a menținut o tendință crescătoare a volumului de exporturi și o stabilitate a volumului de importuri.

În continuare sunt prezentate două evidențe statistice a evoluției exporturilor și importurilor în Italia, Germania și Polonia (fig. 5,6).

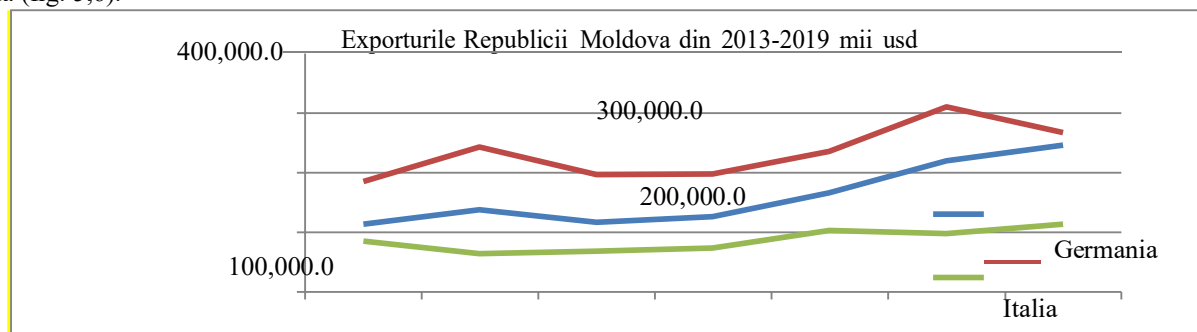

Figura 5. Evoluția exporturilor Republicii Moldova în cele trei state

Sursa: Statistica.md

Putem deduce, că exporturile au crescut semnificativ, iar importurile au avut un trend constant, dar și în cazul respectiv, scopurile Acordului de Asociere poate fi considerate realizate doar parțial, deoarece Republica Moldova încă înregistrează probleme la capitolul comerț extern și competitivitate pe piețele externe.

În cazul Moldovei, credem că un simplu Acord de Liber Schimb, care nu ar cuprinde produsele agricole (atât din partea Moldovei, cât și din partea UE) este iminent fezabil pentru țara noastră. Moldova are deja unul din cele mai liberale regimuri de comerț din lume și deschiderea comerțului ei cu UE nu va schimba prea mult condițiile ei actuale de comerț. Un ALS care să prevadă reducerea sau abolirea taxelor vamale ar conduce la efecte negative pentru mai mulți producători

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
 DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

moldoveni, care oricum nu ar fi capabili să concureze cu fermierii europeni. Efectele negative pot fi moderate prin negocierea unor perioade de tranziție mai lungi pentru produsele agricole și pentru un număr de bunuri industriale sensibile.

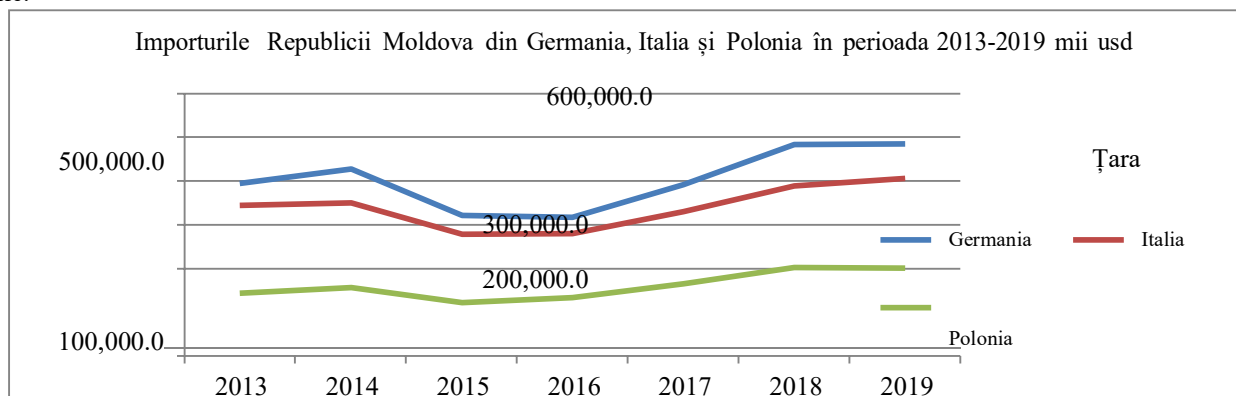

Figura 6. Evoluția importurilor Republicii Moldova din Germania, Italia și Polonia în 2013-2019 mii usd
 Sursa: Statistica.md

Simulările economice arată că un simplu ALS cu UE nu ar aduce Moldovei careva câștiguri suplimentare importante, în timp ce un ALS Aprofundat și Comprehensiv ar genera efecte pozitive atât pe termen scurt (efecte statice), cât și pe termen lung (efecte dinamice). De aceea Guvernul RM ar trebui să tindă spre negocierea unui ALS Aprofundat și Comprehensiv cu UE.

Vor exista și numeroase beneficii politice din semnarea unui ALS Aprofundat și Comprehensiv cu UE. Având un acord bilateral semnat, Moldova va dispune de un cadru mai previzibil pentru derularea relațiilor comerciale cu UE. În al doilea rând, un acord comercial va plasa relațiile comerciale ale Moldovei cu UE pe același picior de egalitate cu relațiile comerciale cu țările din CSI, consolidând astfel fundamentul economic pentru aprofundarea relațiilor politice și pregătind Moldova să facă față cerințelor care se înaintază față de o țară care dorește să devină membră a UE. În al treilea rând, un acord de liber schimb cu UE ar contribui la consolidarea internă a țării și va contribui la identificarea unei soluții politice durabile pentru conflictul transnistrean.

În ultimă instanță, aceasta va influența benefic securitatea națională a Moldovei și va consolida încrederea în Moldova ca stat.

Moldova și UE sunt gata din punct de vedere economic să creeze o zonă de liber schimb aprofundată și comprehensivă. Un ALS Aprofundat și Comprehensiv nu crează nici un fel de probleme UE dar poate genera efecte negative pentru unii producători moldoveni. Dar de asemenea este clar, că protejarea producătorilor naționali în fața concurenței internaționale nu poate dura la nesfârșit. Aceste efecte negative pot fi atenuate prin negocierea unor perioade mai lungi de tranziție pentru produsele agricole (în special, zahăr, produse de carne și lactate) și industriale (covoare, îmbrăcăminte, piei, hârtie și carton).

Noi credem că UE va accepta perioade de tranziție suficient de confortabile pentru Moldova. Dar guvernul Moldovei trebuie să transmită mesaje clare și convingătoare producătorilor naționali, că aceste perioade de tranziție nu sunt infinite. În viitor, aceasta va reduce rolul grupurilor de lobby și nivelul corupției. Dacă va fi credibil și consistent, însăși procesul de negocieri cu UE poate sprijini aripa reformatoare din guvern care trebuie să înfrunte o aprigă opoziție birocratică pentru a implementa o serie de reforme necesare pentru consolidarea creșterii economice și competitivității economiei naționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Lerman, Zvi and Dragos Cimpoeis, "Duality of Farm Structure in Transition Agriculture: The Case Of Moldova", Paper Presented At The IAMO Forum 2006, Agriculture in the Face of Changing Markets, Institutions and Policies: Challenges and Strategies, June 29 – July 1, 2006, Halle, Ger-many.
2. Fernandez-Arias, E. and M. Spiegel (1998). "North-South customs unions and international capital mobility". Journal of International Economics, Vol. 46, No. 2, pp. 229-51. IOM (2008). Regional Trade Agreements web page (downloaded November 28, 2008). <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/developing-migration-policy/migration-trade/regional-trade-agreements>.
3. Luecke, Matthias, Toman O. Mahmoud, Pia Pinger (2007). Patterns and Trends of Migration and Remittances in Moldova. International Organization for Migration (IOM), Mission to Moldova. Chisinau 2007. Download: http://www.iom.md/materials/patterns_en.pdf.
4. Robinson, Sherman (2003). Macro Models and Multipliers: Leontief, Stone, Keynes, and CGE Models. International Food Policy Research Institute (IFPRI), mimeo, September. Download: World Bank (2007).
5. Moldova - Managing Food Safety and Agricultural Health: An Action Plan, World Bank Working Paper, No. 42140.
6. www.ifpri.org/events/seminars/2003/20031014/robinson_thorbecke_EPIAM.pdf
7. Biroul național de statistică. Situația social-economică a Republicii Moldova în anul 2014.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

8. Institutul de Economie Finanțe și Statistică(2011), Creșterea economică în 2010 a fost una spectaculoasă, Ed. IEFS Chișinău.

9. Institutul de Economie Finanțe și Statistică(2011), Economia Republicii Moldova - între provocări și soluții. Ed. IEFS Chișinău.

10. World Bank, “Moldova: Opportunities for Accelerated Growth: A Country Economic Memorandum for the Republic of Moldova”, September 9, 2005.

11. Cebotari, S., Căldare G., Politica externă a Republicii Moldova, Note de curs, Chișinău, Ed. USM, 2018,pag.49.

12. <http://dcfta.md/cum-a-evoluat-comertul-dintre-rm-si-ue-dupa-dcfta-si-care-sunt-tendintele-in-primul-trimestru-al-anului-2019> (accesat 11.12.2020 12:03)

10. www.statistica.md